

Börcsök Mária

Romlásnak indult?

I.

Sokan hangoztatják manapság, hogy a világ egyre ijesztőbb. Terjed az erőszak. Romlik az erkölcs. Mindezt a televízióban látható agressziót, főként pedig a vallási nevelés hiányát okolják.

Kétségtelen, hogy sok kritizálni való akad a társadalomban. De mikor nem akadt? Melyik kor látta tisztának, erkölcsösnek önmagát? Melyik próféta, moralista, költő volt megelégedve saját korával? Talán a prédikátorirók? Talán Magyar István, aki 1602-ben könyvet írt *Az országokban való sok romlásoknak okairól*? Vagy a szószékről mennydörgő Pázmány Péter? Esetleg Zrínyi Miklós, aki *Szigeti veszedelem* című eposzának elején így számol be a magyarok erkölcsi állapotáról:

(A nagy Mindenható lenézett a földre és)

Látá az magyarnak állhatatlanságát,
Megtetvén az Istent, hogy imádna bálvánt;
Csak az, eresztené szájára az zablát,
Csak az, engedné meg, tölthetné meg torkát;

Hogy ü szent nevének nincsen tiszteleti,
Ártatlan Fia vérenek böcsületi,
Jószágos cselekedetnek nincs keleti,
Sem öreg embernek nincsen tiszteleti;

De sok feslett erkölcs és nehéz káromlás,
Irigység, gyűlölség és hamis tanácslás,
Fertelmes fajtalanság és rágalmazás,
Lopás, emberölés és örök tobzódás.

A régies szóhasználat ellenére nagyon is mai vádakat olvashatunk ki ezekből a sorokból. Hitetlenség, önzés, erkölcsi züllés, erőszak s így tovább.

De a tizennyolc-tizenkilencedik században élt Berzsenyi Dánielnek sincs jó véleménye „romlásnak indult” fajtájáról, semmittevő, haszontalan népségnek = szibarita váznak tartja őket.

Kölcsey pedig egyenesen átkot kér az utókortól kortársaira. Keserűen mondja, hogy itt már csak akkor lesz jobb világ, „ha más faj áll a négy folyam partjára”, azaz kipuhtul a magyar.

Vörösmarty is visszasírja a kacagányos apák korát, akiknek kezében ércbuzogány rezgett, és „száguldó lovakon törtek halni vagy ölni”. A szívtelen, gőgös úri hölgyek pedig szépítkezéssel, divattal, flörtöléssel törődnek szülés, gyerekevelés helyett.

Mi viszont a „tetre kész hazafiság”, a tiszta erkölcsök korának tartjuk a reformkort, és példaként állítjuk a fiatalok elé.

Vajon miért van ez így?

Vajon miért van az, hogy „tiszták, hősök, szentek” mindig csak a múltban éltek, a jelen mindig az élveteg, önző, kisszerű embereké?

Talán azért, mert az Idő rostáján a jelentéktelen többség kihullik, csak a nagy személyiségek maradnak fenn, de nekik is csak szobraik, idealizált festményeik meg néhány velük kapcsolatos legenda. A legenda pedig – mint tudjuk – vallási, nemzeti érdek és érzület alapján átformalódott valóság. Tehát nem valóság.

Mindebből az következik, hogy a nagy embert sokszor egész másnak látja az utókor, mint amilyen valójában volt, mint amilyennek a környezete látta.

II.

Azok a nagy történelmi személyek, akiknek emlékét évszázadok óta jogos tisztelet övezi, hozzánk hasonló problémákkal küszködtek, és néha bizony még minket, „korcs” utódokat is alulmúltak egyben-másban.

Az államalapító nagy királyt, Szent Istvánt némely tettéért – feldarabolás, szemkitolás, élve eltemetés – manapság a hágai törvényszék elé citálnák. És legalább annyi régi uralkodótól kérhetnénk számon szőszegést, hazudozást, mint amennyi mai politikustól tesszük.

A száműzetésből hazahívott András, a megvakított Vazul fia például szavát adta az őt a Zemplén-hegységnél váró pogányoknak, hogy győzelme esetén visszaállítja a régi vallást. Ehelyett óriási pogányirtásba kezdett. Az igaz, hogy a történelem kerekét – ahogy mondani szokták – nem lehet visszafordítani, de a szőszegés ettől szőszegés maradt. Keserves csalódást okozott sok derék magyarnak.

Ne felejtjük: a pogányság nem megátalkodottságot, kegyetlenséget, hitetlenkedést jelent, hanem egy más vallás tiszteletét, melynek énekes-táncos szertartásai közelebb álltak az akkori néphez, mint a kereszténység hókuszpókuszai (hoc est corpus), amiből semmit sem értettek. Ezért nem akartak „hitet, arcot” cserélni, amit egyébként pozitív tulajdonságnak szoktunk értékelni.

Szőszegésért II. Béla sem ment a szomszédba. Tudjuk, „Könyves” jelzővel megtisztelt nagybátyja, Kálmán kitolatta Béla apjának, Álmosnak a szemét, hogy uralkodásra alkalmatlanná tegye. Ugyanezt tette az öt-hat éves Bélával is. Sőt, őt még ki is akarta heréltetni. Szerencsére ez utóbbit nem teljesítették. Egy kutyakölyök heréit prezentálták Kálmánnak. (Ha nem így cselekszenek, ha nem szabotálják a bölcs király rendelkezését, még a tizenkettedik század közepe előtt kihal az Árpád-ház. Könyves Kálmán fia ugyanis, az alkoholista II. István steril volt. Nem hagyott utódot.) Mikor némi „alkotmánymódosítás után” – vak ember is lehet király – 1131-ben II. Béla trónra lépett, megfogadta, hogy fátylat borít a múltra, és a megbékélés jegyében Aradon összehívta az országgyűlést. Ott aztán 68 embert azonnal lemészároltatott. Katonái pedig szétszáguldottak az országba, hogy a lemészárolták rokonaival is végezzenek. Szerintem ez is van akkora hazugság, mint amit az ismert mai politikus Ószödön emlegetett.

A Gertrudis elleni merénylet pedig, amely legnagyobb nemzeti drámánknak alapjául szolgál, noha épp Bánk bán nem vett részt benne, olyan horrorfilmben

illő kegyetlenséggel zajlott le, amire talán a mi züllött korunkban sincs példa. A királynét élve darabolták föl négy kicsi gyermeke előtt, akik közül a legkisebb hároméves volt. (A legidősebb, a később szentté avatott Erzsébet már Thüringiában élt.) Először a kézfejét vágták le, aztán könyökénél az alkarját, végül már felkarcsonkjaival hadonászva könyörgött életéért. A gyerekek sokkot kaptak. Ez az iszonyú jelenet egész életükre kihatott.

Ráadásul Gertudis nem volt, mert nem lehetett bűnös, hisz egy királyné közjogi hatalommal nem rendelkezett. Sem pozíciót, sem címet, sem birtokot nem osztozgatott. Ezt a király tette, mert hálás volt a németeknek, akik befogadták, mikor hatalomvágyból megtámadta Imre királyt, a bátyját, aki legyőzte és elkergette őt.

De András fia, IV. Béla sem viselkedett keresztény módon, mikor 1235-ben, apja halálakor le akarta kaszabolni annak fiatal özvegyét. Az volt a bűne, hogy gyereket vár. Az újdonsült király megijedt egy születendő testvértől, aki majd jogot formál valamilyen birtokra, tartományra. A terhes királynét férfitáncéban, leeresztett sisakkal kellett elmenekíteni a gyilkosság elől. A pápa vette gondjaiba, és biztosított valami jövedelmet neki.

Később aztán Béla szenvedett a fiától, aki alig bírta kivárni, hogy V. István legyen. Pedig már az ország keleti része az ő fennhatósága alatt volt. A két országrész között pedig bűnöző bandák vándoroltak ide-oda, hogy elkerüljék a felelősségre vonást.

Akkor azonban nem volt tévéhíradó, és ez emberek nem értesültek arról, hogy az utakon hány vándort fosztottak ki aznap, hányat vertek agyon, hány nőt erőszakoltak meg.

Mint ahogy az országgyűlés eseményeit sem figyelhette képernyőről az ország népe. Pedig ott is drasztikusabb dolgok történtek néha, mint a mai honatyák közt.

1525-ben például az urak a nádori szék körüli vitákkal voltak elfoglalva. A vita hevében Szalkai László esztergomi érsek, aki nemrég nemesi körökben azzal okozott felháborodást, hogy elszerette Bradenburgi György szeretőjét, nekiugrott Frangepán Kristófnak, és cibálni, tépni kezdte a szakállát. A híres condottiere sem volt rest, jól eltáncgálta az ország primását. Olyan jelentéktelen dolgokkal, mint a török veszély, az országgyűlés nem foglalkozott.

Csak két hónappal a mohácsi csata előtt, 1526. június 28-án rendelte el a királyi tanács, hogy a templomokból a nemesfémből készült kegytárgyakat – az államkassza feltöltése és fegyverek gyártása céljából – be kell gyűjteni. A begyűjtést azonban szabotálták, illetve a begyűjtött javak jó részét a következő állomáson megdézsmálták.

Nem véletlenül jegyezte meg a pápai követ, hogy „ha Magyarországot három forinttal meg lehetne váltani a nagy veszedelemtől, amelyben van, nem hiszem, hogy akadna három ember, aki ezt a három forintot összeadná”.

Hogy ennek mi lett a következménye, tudjuk.

Azt azonban sohasem fogjuk megtudni, valójában ki tette el láb alól azt a semmihez sem értő, játékos kedvű húszéves fiút, aki II. Lajosként fulladt bele a Csele-patakba, miután egyedül csellengett a hadszíntér környékén. (A muhi csata után emberei olyan szorosan vették körül IV. Bélát, hogy a tatárok képtelenek voltak rátalálni.)

Mindenesetre 1526 novemberében királlyá koronázták Szapolyait, majd 1527 novemberében ugyanaz a főpap – Podmaniczky István nyitrai püspök – lelkifurdalás nélkül megkoronázta Habsburg Ferdinándot is. És természetesen ugyanazok, akik János királynak, most vivátoztak Ferdinándnak is.

Fráter Györgyöt, aki éveken át diplomáciai úton törekedett az ország összeforrasztására, Ferdinánd király megbízására 1551. december 17-én bestiálisan lemészárolták alvinci kastélyában, pedig az egykori pálos perjel még a római katolikus egyház bíborosa volt.

A keresztények sem bántak keresztényibb módon ellenfeleikkel, mint a náciak, mint a bolsevik pribékek. És ez sajnos az áldozattá vált főpapra is vonatkozik. Izabella királyné tanácsnokának, Csáky Mihálynak a meztelen testére például eleven nyulakat kötöztetett, és kiéheztetett vadászkutyákat uszított rá, hogy a nyulakkal együtt őt is széttépjék.

Egészen biztos, nem az Újszövetségből vette a perverz bosszú ötletét.

De ki fityelt már a bibliára?

III. Ince pápa az 1215-ös IV. lateráni zsinaton kijelentette: „Aki Jézust szó szerint értelmezi, az eretnek és méltó a halálra.”

III.

A keresztény évszázadokban a hivatalos igazságszolgáltatás is sokkal brutálisabb volt, mint a kegyetlennek mondott jelenben.

Most nemcsak az inkvizícióra gondolok, az egyház Gestapójára, vagy – ha úgy tetszik – ÁVO-jára, mellyel nemcsak a középkorban terrorizálta a világot, de még a tizenkilencedik században is próbálkozott vele. Mikor Napóleon 1808-ban elfoglalta Madridot, az inkvizíció márványpalotáinak pincéiben a katonák befalazott hullák százaira bukkantak. Ez a Krisztus tanításaival valóban össze nem egyeztethető intézmény, melynek spanyol szervezetét 1834-ben, a rómaiakat csak 1859-ben számolták fel, még 1824-ben is küldött halálba „eretneket”.

Az állami igazságszolgáltatást se gondoljuk sokkal humánusabbnak.

Már a gyanúsítottak kihallgatása is hóhérmunka volt. A mai „vallástalan” korban egy nyomozónak az állásába kerülhet, ha kiderül: megvert, megalázott egy előállított személyt. Hajdanában a „kínos kérdéseket” valóban kínosan: kőpadra vonva tették fel. Az olcsó, tanári szellemeskedés, hogy „fogóval kell kihúznom belőled a választ”, annak emlékét őrzi, mikor valóban fogóval, tüzes fogóval kellett szóra bírni a makacsul hallgatót. A „körömszakadtáig” tagadóból kiszakították a körmöt. Mindez teljesen szabályos és jogszerű volt.

Ezután természetesen a vádlott mindent bevallott, és sor kerülhetett a kivégzésre, amely az elrettentést szolgálta, tehát a legszélesebb nyilvánosság előtt rendezték meg. A vérpadot vagy az akasztófát a városok központi helyén, a piacon vagy a városháza előtti téren állították fel. (1795 májusában például a budai vár alatt elterülő Generálisok Kaszálórétjén, amelyet Martinovicsék kivégzésének emlékére később Vérmezőnek neveztek el.)

A kivégzések környékén az ablakokat, erkélyeket az ott lakók jó pénzért kiadták a kíváncsiskodóknak. Akiknek nem jutott „páholy”, azok már előző este kiültek, hogy jó helyet foglaljanak maguknak. Italárusok, lacikonyhások verték

fel sátraikat. Ajándéktárgyakat, talizmánokat is árultak az össznépi látványosság színhelyén, ahol gyerekek is jelen voltak.

Az összesereglett tömeg miatt a kivégzésnek sokáig kellett tartania. Nem lehetett a népnek csalódást okozni azzal, hogy az elítéltnak egyetlen csapással levágják a fejét. A tulajdonképpeni gyilkosságot válogatott kínzások sora előzte meg. Forró bélyeg égetése a sístergő bőrbe, végtagok csonkolása, a hasfal megnyitása, tüzes fogóval kitépett zsigerek. Előfordult, hogy a haldokló testből kiszaggatott husdarabokat kidobálták a nép közé. Volt, aki kendőjében hazavitte, ütött rá egy tojást, és megette vacsorára.

Vajon miért hisszük, hogy a tévében látott piff-puff filmek sokkal inkább a fiatalok számára, mint az efféle élmények voltak?

Különösen az állam, a fennálló világrend, az egyház elleni lázadást büntették minden képzeletet felülmúló kegyetlenséggel.

Dózsa kivégzéséről Taurinus István így számol be:

Azután sok vér áztatta ruháját
hóhér tépi le, és égő botot ad a kezébe,
s tüzesült koronát helyezett le királyi fejére...

Tört koponyájának bőven buggyant ki a nedve,
ontja ki agyvelejét füle, szája s az orr üregén át.
Úgy, amiképp az edény nyílásán át az aludttej,
sűrűsödött folyadék amidón a fedél leszorítja,
apránként kicsöpög, s a lyukacsokán kiszivárog:
úgy ömlött a velő a tüzes koronának alatta,
s förtelmes folyadék mázolta be végig az arcát.

Taurinus elmondja, hogy Dózsa pallossal megfenyegetett társai „rágják, megtépi puszta fogukkal a megroncsolt tagokat, vérit is isszák”. Bár a Székelynek nevezett Dózsa alélva kinyúlt, még mindig élt, ezért vízzel locsolták, mire „megtért ismét a halál kapujából”.

Ekkor újra kezdik a kínzást.

...csupa seb tetemét most
földre teríti a bösz hóhér, hogy négyfelé vágja.
Sok vérrel belepett ágyékát felhasogatta
és feltárja szívét, felnyitja egész kebelét is.

Mostan a vad fickó váltig széttördeli csontját,
félig evett, bütykös lábát, karját, nyaka szirtjét.
– Bárki ekképp vesszék, aki belső háborúságot
támaszt – így szólott, s a fejét fene bárd lemetélte.

A Thököly-felkelés leverése után is kegyetlen megtorlásra került sor. A mélyen katolikus I. Lipót a nápolyi Caraffát bízta meg ennek lebonyolításával. Caraffa 1687-ben Eperjesen vértörvényszéket állított fel, és a védekezés minden lehetősége nélkül küldte halálba az embereket. Előbb jön a kivégzés – mondta –, utána lehet a kegyelmi kérvényt benyújtani.

A kivégzések végrehajtására ácsolt emelvény mészárszékként működött.

„Mindenekelőtt jobb kezüket – amelyeket szándékukban állt törvényes királyukra emelni – szíjjazták a tőkére, azokra csapott le először a bakó. A fejeket a tábori hóhér metszette le, a tetemek felnegyelése a városi hóhér és szolgálinak feladata volt. A belek egy része – hanyagságból vagy készakarva? – sok vérrel borítva a vérpadon maradt s az elítélteknek felfüggesztés végett való kiszállítása után a szomszéd kutyák nyalták föl őket. A vért pedig, akár csak a vágóhídon, kutyák nyaldosták, amely a vérpad alá folyt le, piszkos disznók gyalázták meg.”

1785-ben Gyulafehérvárott igen kegyetlenül végeztek a két lázadó parasztvezérrel, Horiával és Closcával is. Többezres tömeget szerveztek a város főterére, ahol a két szerencsétlennek először a lábszárait, majd al- és felkarjukat, aztán vállukat, combjukat, csípőjüket zúzták véres péppé. Ezután a még élő, sőt öntudatuknál lévő áldozatoknak fűrészsel szabdalták darabokra a testét, és késsel megnyitott mellükből kitepték a még mindig dobogó szívet.

De nemcsak az egész társadalomra kiható cselekmények, a fennálló rend elleni lázadások főszereplőit büntették ilyen kegyetlenül. A homoszexualitást, amelyet fertelmes fajtalankodásnak tartottak, a középkorban gyakran sújtották élve eltemetéssel. Utóbbi esetben legfeljebb annyi könyörületet kapott a vétke, hogy szíve fölé egy hosszú csövet állítottak, amelyen keresztül leszúrtak egy hegyes rúddal, miután a földlapátolást befejezték, hogy megrövidítsék a fuldoklást, ha netán még életben volna.

Egy besurranó tolvaj is rettentő büntetést kapott – főleg ha valami kegytárgyat lopott el. Egy férfi például elcsente egy püspök gyémántokkal kirakott keresztjét. Hátára, homlokára, mellére a tolvajok jelét égették – de három különböző helyen, hogy minél többen láthassák, minél többen hallhassák üvöltését. Aztán egy negyedik emelvényhez hurcolva félholtra verték, végül megfojtották.

Megint csak kérdezem, miért gondoljuk, hogy a filmekben látható úrlények, feltámadt ószörnyek kegyetlenkedése vagy számítógépeken a virtuális figurákra való lövöldözés ártalmasabb a fiatal lélek számára, mint annak idején volt az ilyen „rendezvényeken” való részvétel?

A kivégzések csak lassan humanizálódtak, ha kivégzéssel kapcsolatban ezt a szót egyáltalán lehet használni. 1671-ben a Wesselényi-féle összeesküvés résztvevőit már nem csonkolták meg lefejezés előtt. Ehhez az is hozzájárult, hogy nagyurakról volt szó, mint a horvát bán, Zrínyi Péter, Frangepán Ferenc, a sógora és Nádasdy Ferenc, az országbíró. Utóbbi még azt a kegyet is elnyerte, hogy nem nyilvánosan, hanem kellemes körülmények között, saját karosszékekben vették a fejét. Mindezt azért, mert besúgó volt. Mint egy későbbi III/III-as, az összeesküvés minden mozzanatát jelentette a bécsi udvarnak.

A felkoncolás, a kerékbe törés teljesen megszűnt. Fölváltotta az akasztás. De akasztófákat himbálódzó, kivájt szemű, rothadó hullákkal még a tizenkilencedik században is lehetett látni a faluvégeken – nemegyszer bámész gyerekektől körülvéve. Csak az 1870-es évek végére vitték be a kivégzéseket a börtönök falai közé. De megszüntetésükről szó sem eshetett.

Az egyház nem emelte fel szavát a törvényesített gyilkosságok ellen. Egyetlen pápai bulla sem fenyegette kiközösítéssel sem a halálos ítélet meghozóit, sem végrehajtóit.

Mint ahogy a zsidóüldözés ellen sem volt szava. Ellenkezőleg. Aranyszájú Szent János már a IV. században kijelentette: „Semmiféle bocsánat nem létezik az Úr gyalázatos gyilkosai számára.”

Kapisztrán Szent János, akit mi magyarok Hunyadi és a törökellenes harc támogatásáért tisztelünk, szintén kegyetlen antiszemita volt.

IV. Pál 1555. július 17-én közzétett Cum nimis absurdum elnevezésű bullájában kötelezővé tette, hogy a zsidók sárga megkülönböztető jelet viseljenek, éjszakára pedig fallal övezett rezervátumba kellett húzódnuk, amelyet a veleneci öntöde után gettónak neveztek. Hitler Adolfnak tehát, aki egy ideig bencés diák volt és mindvégig katolikusként vallotta magát, és akit a katolikus egyház nem is átkozott ki soha, volt kitől tanulnia.

A kereszténység zsidógyűlölete azért is megdöbbentő, mert Jézus Krisztus maga is zsidó volt, körülmetélt, Tóra-hívó, Sabbatot megtartó zsidó, aki nem akart új vallást alapítani. (A kereszténység csak a III. század közepén vált el a judaizmustól.) Első követői mind-mind zsidók voltak, sőt Kr. u. 70-ig nem is léphetett közénk, aki nem volt körülmetélve.

Természetesen ellenségei is voltak a zsidók közt, hiszen a zsidóság éppúgy nem volt egységes, mint ahogy a magyarság sem az. A Jobbiktól az LMP-n át az MSZP-ig, és ki tudja, még hány csoportig sok mindenről, mindenkiről különbözik a véleményünk.

Az ókori zsidóknál is voltak politikai színezetű vallási csoportosulások: a szadduceusok, a farizeusok és az esszéneusok csoportja. Jézus leginkább az utóbbiakkal rokonszenvezett, a farizeusok és a szadduceusok viszont veszélyesnek tartották őt.

De leginkább veszélyesnek tartották a rómaiak, akik – mint a megszállók általában – félték a nép által kedvelt vezéregyéniségtől. Jézusnak a bevált kivégzőmódszerrel, a kereszttel történő megölése őket terheli. Pál azonban, aki az új vallást, hogy világvallássá tegye, áttelepítette Rómába, természetesen igyekezett a rómaiak felelősségét háttérbe szorítani. Ezért vált a zsidóság Jézus kizárólagos gyilkosává. Ez persze nem jelenti azt, hogy – mint mondtam – Jézusnak a zsidók közt nem voltak ellenségei. A rómaiak ezeket aztán felheccelték, hiszen a megszállók – ahogy ezt mi, magyarok történelmünk során néhányszor tapasztaltuk – szeretik azt a látszatot kelteni, hogy a megszálltak akarataból cselekszik, amit cselekszenek. Az azonban kizárt, hogy Jézus emiatt egész népében csalódott volna. Az pedig végképpen az, hogy ük-ük-ükunokáinkban is.

A zsidógyűlöletet a nyomor és az irigység lobbantotta és lobbantja fel újra és újra, és a huszadik század legnagyobb gáztette, a hatmillió áldozatot követelő holokauszt nem gonoszságban, hanem a technika fejlettségében múlta felül a régi pogromokat.

IV.

Miért tűnik mégis mindezek ellenére a mi korunk romlottabbnak, mint az előző századok?

Miért mondjuk, hogy terjed az erőszak, miközben egyre humánusabb lesz a világ? Nemcsak a büntetés-végrehajtásra, hanem a mindennapokra gondolok.

Az asszonyok bántalmazása nemcsak megengedett, de majdhogynem elvárt dolog volt. A tizenkilencedik század vége felé, mikor egy fiatalasszony, Vajda János felesége láttelellet fordult a bírósághoz, mert a férje úgy megbotozta, hogy botja összetört, keresetét elutasították azzal, hogy „a férj neje irányában jogosan házi fegyvelmezési jogát gyakorolta. Büntetés alá nem vonható.”

A gyerekek testi fenytése egyenesen a keresztény nevelési elvekhez tartozott. A vakbuzgó Mária Terézia például vesszővel verette gyerekserlegletét. – Felség – mondta neki fiának, a későbbi II. Józsefnek a nevelője –, osztrák főhercegeket nem szokás megvesszőzni. – Meg is látszik – mondta a királynő, és hajthatatlan maradt.

Az 1800-as években a vízben áztatott kötél divatozott. Evvel verték a kis Jászai Marit. Evvel verte Petőfi Sándort az édesapja, ha tanulmányi eredménye nem volt megfelelő. A fegyvelmezés után két hétig nem tudott ülni.

József Attilának legtöbbször kézzel esett neki az anyja. Egy alkalommal orvosnak kellett visszatenni a vállát egy elcsent bukta miatt. (Zárójelben azért megjegyzem, Petőfi Sándor ötször ismétli meg a refrént apjáról írt versében: „áldja meg az isten mind a két kezével”. József Attila pedig költészetünk legszebb anyaverseit írta mitológiai alakká növesztett, az ég vizében kékítőt oldó édesanyjáról.)

Testi fenytést nemcsak a családban, de cselédek, egyszerű emberek fegyvelmezésekor is alkalmaztak még a huszadik század első felében is. Illyés Gyula *Puszták népe* című szociológiájában (1936) olvashatjuk:

„Arculcsapásban a pusztai harminc-harmincöt éves koráig részesül. Aztán rendszerint csak a tarkóra kap vagy a nyakába, de leginkább csak egyet. Pálca, bot, lovaglóostor alkalmazása húszesztendősnél idősebbeknél lehetőleg kerülendő... Gyermeket minden módon lehet büntetni.”

Azóta a „körmös” is rég eltűnt az iskolákból. A szülői pofonnal szemben is zéró a tolerancia. Egy rendőrnek az állásába kerül, ha megüt egy gyanúsítottat.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy a társadalomban nincs agresszió, nincs bűnözés. A leszakadó népréteg nyomora, a fogyasztásra csábító reklámok, az erőfitogtatás mind-mind hozzájárul ehhez. A bűntényekről – a régebbi korokkal ellentétben – azonnal értesülünk. Az összes tévécsatorna két-három, egymást követő híradóban számol be róluk. Aztán foglalkozik velük a Kékfény, és más hasonló magazinok. Tehát állandóan van min szörnyülködünk, van min háborognunk – hozzáteszem: joggal. De azért gondolhatnánk arra is, milyen fejlődést jelent az emberiség történetében, ha bűnügyi hírek számít már az is, ha két diák verekszik az iskolában, egy néninek a kórházban eltűnt az aranylánca, vagy egy gazda lábball ösztökélt egy csökönyös kutyát.

Az állatokat eddig még sohasem védte törvény. Kínzásukat nem fenyegették börtönbüntetéssel. Ma már úgyszólván személyiségi jogaik vannak. Ha lenne szódás, bizony nem verhetné a lovát.

Az erkölcsi romlást sokak szemében az jelenti, hogy a két nem viszonya a szexualitáshoz közelített egymáshoz. A nők „kiszabadultak”. Nem hiszik el, hogy tisztességüket az anatómiai ártatlanság jelenti. Egyre több konzervatív, vallásos család is elfogadja, hogy az együtt járás a mai fiatalok számára együtt hálást jelent.

Megváltozott a házassághoz való viszony is. Sokan megkérdőjelezik Isten szerepét az örömtelenné vált párok egybekötésében. A házasságot magánéleti

eseményként kezelik, mint a régi rómaiak, akiknek esküvőjén sem pap, sem állami hivatalnok nem volt jelen. Voltak viszont vendégek, volt ünnepélyes fogadalom is (ubi tu Gaius, ibi ego Gaia = ahol te Gaius vagy, én Gaia vagyok), kérték az istenektől, hogy a kapcsolat boldog legyen, és lehetőleg tartson a sírig. De nem minősítették bűnnek, tragédiának, hogyha nem tart. Tudták ugyanis, hogy ez nem rajtuk múlik. Ámor nyilával szemben az ember védtelen.

A válás 1894 decemberétől nálunk is polgárjogot nyert, és egyre többen élnek vele. Kiutat jelent a tévedésnek bizonyult vagy kifáradt, elsivárosodott házasságból, és új boldogság lehetőségét teremti meg.

És erre a lehetőségre a mai emberek még 40-50-60 éves korukban is igényt tartanak. Az ilyen korú emberek nemcsak Mátyás korában, de még a tizenkilencedik században is öregnek számítottak. Petőfi aggastyánnak titulálja 58 éves apját. A korfui konzul azt írja a 47 éves Erzsébet királynéről, hogy látta fátol nélkül, és szegény csupa ránc.

A hosszabb élet is kedvez az új párkapcsolatok kialakulásának. És annak, hogy a válások száma nő.

Azt persze nem vitatom, hogy a válás traumát jelent a gyerekeknek, hisz számukra az apa és anya egysége evidens, génjeikben hordozzák mind a kettőt. A szülők új párválasztása féltékennyé teszi őket, a feleslegesség érzését kelti bennük, és – különösen ha nagyobbak – sérti anyagi érdekeiket. De ez jórészt az acsarkodó szülők hibája, akik a gyerekekkel zsarolják, fenyegetik, büntetik egymást, miközben álszent módon az ő érdekeire hivatkoznak. Ahol az ajtó nyitva áll a „kirepült” szülő előtt, ahol apa és anya barátok maradnak, amire több példát látok ismerőseim közt, ott a gyermeket érő trauma minimálisra csökken. Ezt pedig el kell viselnie, hisz egykettőre ő is felnő, barátot-barátnőt tart, és fütyül arra, hogy szüleinek rokonszenves-e, akit kerülgetnek saját lakásukban.

És jó, hogy fütyül rá. Jó, hogy papa, mama kiszorultak a párválasztás ellenőrzéséből. Hogy a fiatalok nem kölcsönlakásokba, nem áramtalanított, hideg víkendházakba sompolyognak szeretni, nem szigeti, városligeti padokon ölelkeznek, mint az én időmben, hanem otthon. Jó, hogy nincsenek kis cselédek, akiket a fiatal emberek megszutyongathatnak, hogy menyasszonyuk érintetlen maradjon. És nem kell ezen célból bordélyba járniuk.

Mert bordély természetesen a keresztény századokban is volt. Kocsmákban. Fogadóknak. De az ezerhétszázad években a Gellért-hegy alatt, a mai Rudas fürdő környékén már utcája volt a nyilvánosházaknak. A tizenkilencedik század harmincas éveiben már nyíltan sétálgattak a füredi korzón a magukat áruló szépségek, igaz, csak akkor, „amidőn a becsületes dámák eltakarodtak onnan”.

A század végén egy jobb bordély négy komplett ebéd árába került, de voltak olcsóbbak is. Gróf Apponyi Albert egy diszkrét magánbordély törzsvendége volt.

Aki nem szerette a pénzen vett ölelést, előszeretettel udvarolt férjes asszonyoknak, mert az esetleges gyermekáldás nem okozott olyan botrányt, mint úri kisasszonyok esetében. A gyereket a férj számlájára lehetett írni. Ezt tette Wilborthné, a híres közgazdász, Berzeviczy Gergely szeretője is. És a férj még boldog is volt, mert ez lett, úgymond, a „legsikerültebb” fiacskája. Széchenyi István is fiatalasszonyoknak csapta a szelet, ezek közé tartozott saját testvéreinek hitvese is.

Amikor még nem volt fényképezés, kis emléktárgyra festettek disznó képcskéket, mint amilyen Kisfaludy Károly tubákos szelencéjén látható a Petőfi Irodalmi Múzeumban. A fényképezés feltalálásával azonban megjelentek a pornófelvételek. Ilyenekkel próbálta Horváth Árpád is, Szendrey Júlia második férje felizgatni feleségét. Nem sok sikerrel. Júlia kéjenc állatnak nevezte férjét, és végül elhagyta.

Az emberek azonban nem nagyon nyilatkoztak akkor a magánéletükről, nem volt bulvársajtó, tévé, ezért a felszín alatt zajlott a bűnné aljasított szexuális élet.

V.

Tudom, hogy ez az új felfogás sokak szemében erkölcstelen. Nem egyezik a meg-megszegett, de mégis elfogadott erkölcsi parancsokkal. A keresztény értékrenddel. De létezik-e egyáltalán keresztény értékrend? Létezik, mondták a barátaim, és már sorolták is azokat a tulajdonságokat, melyeket keresztényinek tartanak: felebaráti szeretet, megbocsátás, engedelmesség, alázat, könyörület...

Rania jordán királyné a szaud-arábiai Dzseddában tartott iszlám konferencián így üdvözölte a résztvevőket:

„Minden bátorságunkra szükség lesz, hogy sorsunkat megfelelően kormányozzuk. Nincs erre ihletőbb hely Dzseddánál, ahol minden fajú, bőrszínű és nemzetiségű zarándokok gyűlnek egybe, ahol együtt vannak jelen az iszlám értékek: könyörületesség, kegyelem, alázat, felebaráti szeretet, irgalmasság és tolerancia.”

A keresztény értékek tehát iszlám értékek is.

Meg buddhisták.

Tenzin Gyatson, a 14. dalai láma több ízben nyilatkozott arról, hogy a tettek értelmét a könyörületesség adja, a lélek békéje a pártatlan könyörületességből fakad. De ezt vallják az igaz zsidók is.

Mezei András *Holocaust! Remember!* című kötetében olvasom:

Felírta a fagykenőcsöt
a honvéd sebes lábára.
Útközben még elmondta neki,
hogy aznap hol válthatja ki
a már ostromlott Budapesten,
amíg elsántikált vele
a katona a kivégzőhelyre.
A zsidó orvos
a parancsot teljesítette.

A parancsok ugyanis, az erkölcs alapvető parancsai nem lehetnek teljesen különbözők, akármilyen vallásban hisz valaki, de akkor sem, ha nem hisz.

Hit és morális érzék egyébként sem azonos.

A történelem leggonoszabb emberei nem voltak hitetlenek. Tomas de Torquemada spanyol inkvizítor Isten dicsőségére kínoztatta és ölette az embereket.

A Drakulaként elhíresült Vlad Ţepeş, Havasalföld fejedelme soha nem indult el imádkozás nélkül végrehajtatni a gondosan kitervelt kivégzéseket. A karóba húzás volt a kedvenc módszere. Az átszúrt emberek ugyanis napokig haldokoltak. Előfordult, hogy csecsemőket tűzetett a karók hegyére, és feltolta őket az anyjuk testébe.

Vlad Ţepeş emellett templomba járt, kolostorokat támogatott. Néha jóllakatta a környék szegényeit. Igaz, utána rájuk gyűjtatta a termet.

IV. Ivánnak, akit Groznij (fenyegető, kegyetlen) jelzővel bélyegzett meg az orosz történelem, púp nőtt a homlokán, mert ájtatosság közben a padlatba verte a fejét. Ennek ellenére lelkifurdalás nélkül gyilkolta honfitársait. Novgorodban például 70 000 embert mészároltatott le. Saját fiát vasbottal ütötte agyon.

Nagy Péter cárt sem akadályozta meg ortodox keresztény hite abban, hogy saját fiát meggyilkoltassa. És rajta kívül százakat. De ez a „megkeresztelt medve”, ahogy kortársai nevezték, saját kezével is szeretett ölni, szeretett kínozni embereket. Szentpétervár építésekor maga korbácsolta a jeges vízben dolgozó munkásokat, és ha túl lassúnak találta őket, késsel lemetszette az orrukát. Volt, hogy a Kreml falát körülrakatta az általa lenyakazott bűnösök fejével. Némelyiknek csak az volt a bűne, hogy szót emelt, mert a cár megerősöközte a feleségét.

II. Ferdinánd Habsburg uralkodó, aki hétköznap két, vasárnap három misét hallgatott, rágyűjtatta a zsúfolt templomot a református hívekre, és minden lehető módon irtotta a protestánsokat.

Adolf Hitler „katolicizmusát” már említettem.

Joszif Visszarionovics Dzsugasvilit sem az ateista nevelés rontotta meg. Mélyen vallásos anyja a helyi ortodox parókia iskolájába íratta be. Onnét a tifliszi (ma Tbiliszi) papi szemináriumba került, ahol még azért is súlyos büntetést kapott, hogy Victor Hugo regényeit kölcsönözte ki a városi könyvtárból. Ez a stupid szellem váltott ki belőle életre szóló gyűlöletet az egyház iránt. Sztálin lett belőle.

Az erkölcsösség tehát nem vallásos hittől, még kevésbé a vallásos neveléstől függ. Az etikus emberek nézetei, akár hisznek, akár nem hisznek, lényegileg nem különböznek egymástól. De azért természetesen nem egészen egyformák. És ez a jó a világban. Teljes egységet – akár nemzeti egységről, akár vallásról van szó – csak ostobák hirdethetnek. És diktátorok.

Megint a dalai lámát idézem:

„Mindig azt vallottam, hogy sokkal jobb a vallások és filozófiák sokfélesége, semmint ha csupán egy vallás és egy filozófia létezne, hiszen minden egyes emberi lény különböző mentális természettel rendelkezik. Minden egyes vallásnak, minden egyes filozófiának vannak bizonyos egyedi elgondolkodásai és technikája, és ezek megismerése csak tovább gazdagíthatja a magunkét.”

Ennek jegyében írtam ezt az esszét.

